

Literatura

Źródła drukowane:

1. „Dziennik Ustaw”, 1920, nr 5, poz. 26: Ustawa z dnia 15.01.1920 r. w przedmiocie ustanowienia marki polskiej prawnym środkiem płatniczym na całym obszarze Rzeczypospolitej. [in Polish].

2. „Dziennik Ustaw”, 1920, nr 5, poz. 38: Rozporządzenie Ministra Poczty i Telegrafów o wprowadzeniu na ziemiach z walutą koronową taryfy pocztowej, telegraficznej i telefonicznej w markach polskich. [in Polish].

Opracowania:

3. J. Buszko, *Historia Polski 1864-1948*, Warszawa 1987, s. 198-199. [in Polish]

4. H. Cywiński, *Dziesięć wieków pieniądza polskiego*, Warszawa 1982, s. 185-188. [in Polish].

5. T. Gruszecki, *Pieniądz w dziejach gospodarczych Polski*, Lublin 2003, s. 35. [in Polish].

6. A. Kraushar, *Warszawa podczas okupacji niemieckiej 1915-1918*, Lwów – Warszawa – Kraków 1921, s. 21. [in Polish].

7. J. Kurpiewski, *Zarys historii pieniądza polskiego*, Warszawa 1988, s. 112-113. [in Polish].

8. C. Leszczyńska, *Zarys historii polskiej bankowości centralnej*, Warszawa: 2010, s. 14–17. [in Polish].

9. Cz. Noniewicz, *Historia gospodarcza Polski Odrodzonej*, Białystok 2004, s. 12. [in Polish].

Наталія Анненкова
ORCID: 0000-0002-3216-6000

РОЛЬ КАДРОВОЇ СКЛАДОВОЇ У НАЛАГОДЖЕННІ НДДКР У ВЕРСТАТОБУДІВНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНСЬКОЇ РСР НА РУБЕЖІ 1930-х – 1940-х РОКІВ

THE ROLE OF THE PERSONNEL COMPONENT IN THE ESTABLISHMENT OF R&D IN THE MACHINE-TOOL INDUSTRY OF THE UKRAINIAN SSR AT THE TURN OF THE 1930S – 1940S

Ключова роль на рубежі 1930-х – 1940-х років саме кадрової складової у налагодженні ефективних НДДКР в українському секторі радянського верстатобудування підтверджується тими фактами, що, наприклад, на ОЗСВ та ХВЗ, де вдалося сформувати колективи заводських КБ з ядром кваліфікованих спеціалістів уже протягом П'ятирічки, упродовж розглянутого періоду III п'ятирічки також виникали проблеми з розробкою нових, якісних, надійних і високого технічного рівня конструкцій металорізальних верстатів, але вони

стосувалися лише проектування абсолютне нових у науково-технічному сенсі моделей і практично не впливали на темпи освоєння нових типорозмірів верстатів – як дублікатів, так і створюваних на базі вже раніше освоєних моделей металорізальних машин [561, с. 2; 562, с. 3]. У той же час, на заводах, де із різних причин у попередні роки укомплектувати кваліфікованим науково-технічним персоналом бодай основу колективів КБ: «Комунарі», КЗВА, запущеному за тимчасовою схемою в 1940 р. Краматорському заводі важкого верстатобудування (КЗВВ) та організованому в цьому ж році на базі заводу «Єврабмолу» та майстерень Єврейського машинобудівного технікуму Одеському заводі фрезерних верстатів (ОЗФВ), проблема проектування верстатів стояла дуже гостро по всім параметрам проектно-конструкторських робіт, навіть стосовно дублікатів. На взірць, навіть проектування дублікату американського чотиришпindelного токарного напівавтомату «Нью-Бритен» на КЗВА здійснювалося майже три роки, а його модифікація 126-2 з 1937 р. до початку радянсько-німецької війни так і не була розроблена зовсім [514, арк. 3 зв., 515, арк. 2, 5]. Проекти дублікатів восьмишпindelних 8" та 16" токарних напівавтоматів «Буллард» КБ цього підприємства взагалі навіть не розпочиналися через їх занадто велику складність [563, арк. 2 зв.–3].

Таким чином, зумовлена запізнілим і дуже тривалим запровадженням системної профільної освіти, проблема кваліфікованих кадрів на початку 1940-х років стала фактично єдиним фактором стримування бурхливого розвитку наукової складової науково-технічного потенціалу вітчизняного верстатобудування. Але такого роду проблема на той час сформувалася в багатьох нових галузях радянського промислового виробництва, через що, як ситуативний захід з її тимчасового вирішення, 19 жовтня 1940 р. Президією ВР СРСР було ухвалено Указ «Про порядок обов'язкового переведення інженерів, техніків, майстрів, службовців та кваліфікованих робітників з одних підприємств та установ до інших» [50, С. 777–779]. Через нетривалу дію даного Указу, доволі складно визначити ступінь впливу його виконання на ходу процесу освоєння у виробництві нових типорозмірів верстатів до червня 1941 р. Але факт збільшення з грудня 1940 р. верстатобудівними науково-технічними підрозділами обсягів саме модернізаційного проектування свідчить як про недостатність цього державного заходу для підняття якості окресленого процесу, так і за інтенсифікацію темпів прискорення його ходи в 1941 р. фактично не за рахунок створення нових базових моделей, а завдяки модернізації раніше освоєних [562, с. 3].

Окрім вказаного, нестача кваліфікованих кадрів у галузевих КБ та перевантаженість останніх проектними завданнями, які, до речі, через той же кадровий дефіцит доволі часто містили в собі помилки та неузгодженості, на початок 1940-х років залишалася нагальною проблемою конструкційного браку. Його виявлення, а ще більшою мірою – пошук шляхів ліквідації на етапі створення дослідних зразків та під час освоєння у серійному виробництві, займали доволі багато часу в персоналі КБ спеціалізованих верстатозаводів, приводячи до нагромадження невирішеної проектно-проблематики. Для

виправлення даної ситуації Науково-технічною радою НКВМ СРСР у 1940 р. було ініційовано залучення до такого роду робіт центральних заводських лабораторій (ЦЗЛ), на виконання чого впродовж цього ж року відбулося відповідне навчання їх працівників у лабораторіях ЕНДІМВ. Даний захід надав змогу не лише певною мірою розвантажити поточні графіки проектних робіт від постійно виникаючих моментів, пов'язаних з ліквідацією попередньо здійсненого конструкторсько-технологічного браку, а й частково розширити матеріально-технічну та кадрову бази проведення спеціалізованими підприємствами дослідницької діяльності в напрямках вивчення питань точності та надійності верстатів, матеріалознавства, тощо [563, с. 1]. Але, знов-таки, найбільшого результату серед усіх ЦЗЛ українських верстатзаводів змогли добитися лише там, де кадрове питання було вирішене, в основному, ще в попередню п'ятирічку, тобто – на Одеському заводі ім. Леніна та на ХВЗ ім. Молотова [563, с. 2–5].

У червні 1941 р. порядок наукового забезпечення був у черговий раз реструктуризовано у контексті посилення ролі керівника відомства в управлінні галузевим науково-технічним розвитком, унаслідок чого колегіальні рішення Технічних рад, як і самі ці ради, втратили свою директивну сутність. Таким чином, організація наукового супроводу верстатобудівної діяльності в СРСР набула централізованого директивного характеру управління – повністю відповідного обраному способу керування радянським народногосподарським комплексом у цілому. Отже, на рубежі 1930-х – 1940-х років українське верстатобудування отримало організаційно завершену систему наукового забезпечення своєї діяльності, що дозволяє вважати її з цього моменту кваліфікованою. Ненаповненість цієї системи кадровим ресурсом була лише ситуативною, оскільки система підготовки профільних науково-технічних кадрів вже існувала і розпочала їх продукування. Звідси, з огляду на одночасне відбуття остаточного переходу переважної кількості верстатовиробників від систематичного до системного виготовлення цієї продукції, ми можемо констатувати й остаточне утворення до 1941 р. в Україні не просто системної, а кваліфікованої системної верстатобудівної діяльності, стримування ефективності котрої ставало наслідком як уже вказаного ситуативного браку профільних науково-технічних кадрів, так і певного адміністративно-організаційного дисбалансу в управлінні галуззю. Будучи, по суті, сферою забезпечення індустріалізації засобами створення засобів її здійснення, а звідти – одним з первісних чинників регламентації ходи цього процесу, верстатобудування не мало важелів впливу на власне ресурсне постачання, оскільки тривалий час не отримувало відповідного адміністративно закріпленого статусу в радянській ієрархії управлінських структур.

Джерела та література

1. Быстрее двигать вперед технику станкостроения. *Станки и инструмент*. 1941. № 4. С. 1–2.

2. Краюшкин Б. В. Освоение производства новых станков на заводах Главтяжстанкопрома. *Станки и инструмент*. 1941. № 4. С. 3–8.
3. Годовой отчет по основной деятельности КЗВА за 1940 г. // ДАМК. Ф. Р-1002. Оп. 1. Спр. 24.
4. Розенберг С. А. Итоги совещания заводских лабораторий и ЭНИМС по исследованию станков. *Станки и инструмент*. 1941. № 5. С. 1–8.
5. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам за 50 лет (1917–1967 гг.): зб. докум.: в 5 т. Москва : Политиздат, 1967. Т. 1 : Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам (1929–1940 годы) / сост. К. У. Черненко, М. С. Смиртюков. 798 с.

Володимир Старка
ORCID: 0000-0002-0213-9298
Богдан Баран
ORCID: 0000-0002-8245-0202

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ НА ТЕРИТОРІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ У 1939–1941 РР.

SOCIO-ECONOMIC POLICY OF THE SOVIET AUTHORITY IN THE TERRITORY OF EASTERN GALICIA IN 1939–1941

Початок Другої світової війни та насильницьке приєднання території Східної Галичини до СРСР, зумовили початок глибинних трансформацій соціально-економічного життя регіону. Як зазначає український історик В. Орлик: «належне розуміння історичного досвіду, зокрема, фінансової політики та її впливу на розвиток економіки країни, дає можливість уникати помилок минулого» [1].

Із початком встановлення радянської влади у регіоні, під час численних мітингів галицькому селянству обіцяли, що відтепер вони будуть жити новим щасливим життям. Насамперед, проголошувалося скасування усіх податків впроваджених польською владою. Піддавшись закликам агітаторів, бідніше селянство не лише забрало із заготівельних пунктів зерно, здане для виконання податкових зобов'язань перед польською державою, але і розтягло по домівках майно великих державних та поміщицьких сільськогосподарських підприємств.

«Більшовицький рай» тривав недовго. Вже у листопаді 1939 р. нова сільська адміністрація наказала повернути розграбоване майно. Сільському населенню повідомили, що відтепер потрібно сплачувати податки відповідно до радянського податкового законодавства. За здане продовольство з аграріями розраховалися польськими злотими, які обезцінилися в результаті грошової реформи, проведеної у грудні 1939 р.

У січні 1940 р. радянська влада розпочала радикально змінювати соціально-